

SOLYMÁR JÓZSEF

Jeles palócok

Gaál István, a pásztói képíró

A Palócföld egy nagy fiáról szól majd ez a történet. Ám mielőtt még belevágnék, el kell mondanom egy olyan gondolatsort, amelynek később talán még hasznát vehetjük.

A palócság itt benn, határainkon belül, és odaát Szlovákiában, jókora területen él. Határait igazából ki sem tudjuk jelölni. Palócföldön jártamban-keltemben gyakran megpróbálkoztam ezzel, s a vitatott helyeken kimondtam: Az íz egye meg! Tudtam, hogy aki jól reagál rá, aki érti, az palóc, aki meg csak bámult rám, az nem érti és nem palóc. Ezzel el volt döntve a kérdés.

Mint tudjuk, máig nem fejtette meg senki, hogyan keveredtek ide a palócok, és a hosszú, gyakran kegyetlen történelmi időszakok során miképp őrizhették meg szokásaikat, nyelvüket, ízes beszédüket, humorukat, miszticizmusra való hajlamukat, és egyéb sajátosságaikat.

A tudósok rég kimutatták, hogy Palócföld népe nem tekinthető teljesen azonos közösségnek. Ha a gyümölcsök közül kéne valamelyikhez társítani őket, én semmiképp nem a szilvához vagy a barackhoz hasonlítanám a palócokat, inkább egyik első nagy kutatójukra, Szeder Fábiánra is utalva, ehhez a jóízű, kedves erdei gyümölcsökhöz. A szeder egyetlen szem gyümölcse sok kis magból épül. Szabó Zoltán a *Cifra nyomorúság* című szociográfiájában külön is felhívja a figyelmet arra, hogy minden palóc falu önálló életet él, s szomszédjaival alig tart kapcsolatot. Másként öltözik, másként dalol, más hagyományokat, babonákat őriz. Olyanok ezek a régi palóc falvak, mint egy-egy gyöngykaláris. Egymás köré sorakoznak a házak, gömbölyűen, zártan, szorosán.

Jó volt ez a helyzet korábban, de vajon jó-e manapság?

Érvényét veszítette ez a kérdés, hiszen napjainkban már minden másként van. Visszafelé tekintve talán nem is olyan kártékony, inkább hasznot hozó a Nógrád megyei Salgótarján és Balassagyarmat szünni nem akaró kakasviadala.

Megküzdött a maga sajátos kulturájáért Szécsény, Pásztó, és még jó néhány jelentősebb palóc település is. A palóc falvak pedig, anélkül, hogy ezt központi irányítás szorgalmazta volna, zártságukat feladva elindultak a kistérségek útján.

Most talán már eljött az ideje, hogy megpróbáljunk ország- és megyehatárokon átlépve végre úgy összefogni, hogy minden érték megőrződjék és a helyére kerüljön. Ennek egyik megkerülhetetlen feladata az is, hogy leltárt készítsünk a jeles palócokról, méghozzá a kicsinyes, öröklött szempontokat mellőzve.

Két dolgot kell itt összeegyeztetni. Becsüljük meg jobban azokat, akik kiemelkedtek, s elvitték az országba és a nagyvilágba a palócok hírét. Másrészt figyeljünk jobban azokra, akik a saját közegükben, a saját kis világukban maradván jelentőset alkottak,

s akik több figyelmet, megbecsülést érdemelnének. Ez a két igény szerintem nem oltja ki, sokkal inkább erősíti egymást.

Ezeket a gondolatokat már hosszabb ideje elmémben forgatva, az utóbbi időben két hatás ért. Az történt, hogy a *Palócföld könyvek* sorozatában megjelent egyik könyvem tiszteletpéldányai közé, merő véletlenségből egy másik szerző, Csongrády Béla *Vígaszágon* című munkájának néhány példányát is oda csomagolták. Olvasgatni kezdtem tarjáni kollegám írásait. A *Könyvséta* című fejezetben az egyik kritikája, „*Varázsvölgyből*” a világhírig címmel, Zalán Vince Gaál Istvánról szóló kötetét ismerteti, méltatja. Ezzel szinte egy időben a *Palócföld* főszerkesztője megtisztelt azzal a felkéréssel, hogy a készülő Csohány Kálmánról szóló emlékszámban elevenítsem fel a Csohánnal kapcsolatos emlékeimet. Itt megintcsak megakadtam Gaál Istvánnál.

Ebben már a sors kezét látva, fellapoztam telefonkönyvemet, és évek múltán felhívtam a jeles palóc képírót. Fogalmam sem volt, él-e, hal-e. A mindenkor kedves és udvarias Gaál István közölte, hogy éppen egy, a dél-indiai Keralában készült filmje vágásával van elfoglalva, de ha ezzel néhány nap alatt elkészül, szívesen találkozik velem.

Talákoztunk is. Mivel az ő budai lakásában ötvenvalahány lépcsőn kell felmenni, ő jött el hozzám. Kedves volt, tapintatos úriember, én mégis végig szorongtam, nem igazán éreztem jól magam. Mintha egy civilbe öltözött tábornokkal vagy egy reverenda nélküli főpappal töltöttem volna a délutánt. Nehéz egy olyan emberrel barátkozni, akinek éjjeli szekrényén mindig ott van Epiktétosznak, a görög bölcsnek és Marcus Aureliusnak, a fegyelmezett római császárnak az elmélkedéseit tartalmazó kötet. Gaál István mindenkivel szemben kedves és megbocsátó, kivéve saját magát. Elszoktunk mostanában az efféle emberektől. Ráadásul Gaál sokkalta többet tud a világról, mint én, aki koromat tekintve akár a bátyja is lehetnék.

Napok múltán telefonáltam meg neki mentegetőzésemet. Megkérdeztem tőle: vajon a mélytengeri bűvár mondhatja-e az öreg halásznak, hogy te nem ismered a tengert? Ha nem tudom őt szorosán nyomon követni sem a zenében, sem az építészetben, s legkevésbé a képírásban, azért fontos lehet-e neki az, amit én a világról képes vagyok közvetíteni neki?

Gaál István életművében két nehezen összeegyeztethető motívummal kell számolnunk. Nem én hívtam fel erre a figyelmet, hanem Szóts István, a mindössze kétfilmes, mégis szálfaként kiemelkedő nagy erdélyi filmrendező, egy, a Múcsarnokban megrendezett Gaál István kiállítás és filmbemutató megnyitása alkalmából. Az egyik, hogy Gaál vaskos betűkkel, kitörölhetetlenül beírta magát az európai és a világfilm történetébe. A másik, hogy műveinek nagyobb része a magyar faluról, a magyar vidékről ad olyan hiteles képet, amelyre a világ is felfigyel. E kettőt így együtt teljesíteni nem könnyű feladat, főleg olyan időkben, amikor egy rendszer gazdái, a kultúra kufárjai a takargatásban érdekeltek.

Beszélgetésünk elején megmondtam neki, hogy arra vagyok leginkább kíváncsi, és arról szeretnék írni, hogy filmjeiben mennyire meghatározóak palócföldi élményei. Nem örült ennek a kérdésnek, rám bízta, hogy filmjeiből és írásaiból nyomozzam ezt ki jómagam. Ahhoz viszont hozzásegített, hogy kellő anyaggal rendelkezek a kérdés megválaszolásához.

Itt most tartsunk egy kis kitérőt. Anélkül, hogy ezt szorgalmaztam volna, nagyon sok, ma már jeles személyiséggel sikerült hosszú életem során találkozni.

Amikor Salgótarjában gyűjtött emlékeim alapján elkészült a *Megöltek egy lányt* című filmem, Gerelyes Endre, az akkor jelentkező ifjú tehetség, *Közös téma* címmel nagyon szép kritikát írt a filmről az *Élet és Irodalomban*. Gerelyest nem csak ezért szerettem. Mikszáth után ő volt az az író, aki nem csak büszkén vállalta a palóc nyelvjárást, de még rá is játszott egy kicsit. Palóc maradt mindhalálig. Amikor később Salgótarjában jártam, szeretettel felemlégettem valakinek korán elhunyt író barátomat. Erre beszélgetőtársam nem kis meglepetésemre azt mondta: Gerelyes nem volt igazi palóc. Hatvanban született, és csak később került Tarjánba.

Eme szűklátókörű szempont szerint is vizsgáljuk meg Gaál István „pedigréjét”. Ő, nagy szerencsénkre, Salgótarjában született, pólyában vitték Szécsénybe, ott gagyogott, ott tanult meg járni, majd gyermek- és ifjúi éveit Pásztón töltötte. Pásztó egyike a legpalócabb palócföldi településeknek. Mátraballán, az én falumban, ahol felnővekedtem, a nagy hegyek túloldalában lévő kis települést, Pásztót – ki tudja, miért, talán ez is megvizsgálásra érdemes lenne – következetesen csak Pásztóháznak emlegették.

Mostanában már közhellyé vált, hogy gyermekkori élményeink meghatározzák egész gondolkodásmódunkat, jövődönket. Ha utólagos bizonyítékokat kellene gyűjteni ebben az ügyben a lélekbúvároknak, Gaál István életművének tanulmányozását javasolnám nekik. Azt hittem, hogy palócságát bizonyítandó valamiféle nyomozásra kell majd vállalkoznom, ám megdöbbenett az a végtelenül gazdag írott, fényképezett és filmen megörökített dokumentum-anyag, amely az ő jóvoltából rám zúdult.

Korábban már írtam arról a *Palócföldben*, hogy egy közös televíziós haknifeladat teljesítése során hogyan ismertem meg a diploma előtt álló filmfőiskolás Sára Sándort. Nála bukkant fel egy nap az évfolyamtársa, egy szép, szőke herceg, Gaál Pista. Mindez még jóval a *Sodrásban* című első filmje megalkotása előtt történt. Később elment ösztöndíjasnak Olaszországba, majd hazajött, s aztán újra találkoztunk. Megdöbbenett ennek a két fiúnak a mérhetetlen elszántsága, puritánnak is mondható tisztasága. Akkor még sejtelmem sem volt arról, mivelhogy szóba nem került, hogy Gaál Pista palóc, Sára Sándor pedig – turai lévén – félig palócnak, félig jásznak vallja magát.

Csak most, a róla szóló könyvből ismerhettem meg Gaál Pista családi hátterét. Gaál őszintén, ha úgy tetszik, szemérmetlenül bevallja, hogy egy csöpp palóc vér sem csörgedezik ereiben. Felmenői – ha úgy tetszik ősei –, miként a legtöbb salgótarjáninak, tótok, morvák voltak, akiket a fejlődő ipar és bányászat hozott ebbe a gyorsan fejlődő városkába. Nagyapja, nagyanyja még szívesebben beszélt szlovákul, s a családnak az acélgyár és a bánya adta a kenyeret.

Édesapja az erősáramú vezetékeseknél dolgozott villanyszerelőkként, s helyezték idebb, odébb, Szécsény és Pásztó után Szolnokra. Mialatt Gaál *Varázsvölgy* című írását olvastam, folyton Csokonai Vitéz Mihály egyik verse jutott eszembe. Abban somogyi iskoláját ünnepeelve, az ananász szóra rímelve, azt írja a költő: Kanász marad, akinek a nevelője kanász. Ez bizony így igaz. De ehhez már azt is hozzátehetném, hogy azért nagy érték, ha a gyermekre ható, őt nevelő felnőttek között akad legalább egy kanász Nagy erőt jelent ugyanis, ha valaki mélyről jön, s a szegények, kétkezi emberek közt szerzi első élményeit.

Pásztóra még sokszor visszatérünk. Nem is tehetünk mást, hiszen mint majd látni fogjuk, ezt teszi Gaál István is egész életében. Most csak arról hallgassuk meg, hogyan emlékezik apjára:

„Édesapám munkájához tartozott a Zagyva menti hatvanezer voltos távvezeték ellenőrzése. Felvonatozott egészen Mátraverebélyig, és onnan gyalog végigment a hatvanezres vonalon, hogy nincs-e valahol szakadás, lógás vagy valami egyéb hiba. Bottal járt, nem mintha rozzant ember lett volna, de így kényelmesebb volt neki. Erről a botról jut eszembe: amikor ő vonattal elindult Mátraverebélyre, akkor én a botjával felpattantam a kerékpárjára, s a váz alatt, „keresztlábasan” elhajtottam Tarig, ahol makadámút keresztelte a síneket. Természetesen előbb érkeztem ide, s amikor a vonat itt megállt, akkor átnyújtottam neki a botját. Ez boldoggá tett, jóízű cinkosságot éreztem kettőnk között. Előfordult egyébként, hogy vele tartottam ellenőrző útján, ami nagyon fárasztó volt, mert ő nagyokat lépkedett, nekem meg már az akkori koromhoz képest is kicsi volt a lábam. Mindezzel azt akarom mondani, hogy bár nem igen fordult elő közöttünk taktilis kapcsolat, nem nyaltuk-faltuk egymást, mégis erős és szeretetteljes viszonyunk volt.”

Apjától, édesanyjától, nyolc és fél évvel idősebb bátyjától a szegény emberek önérzetét, tisztességét tanulta meg. Ettől persze még belesimulhatott, ha úgy tetszik, beleveszhetett volna a sok hasonló bumfordi gyermek sorsába. Ám akit kedvelnek az istenek, azzal törődnek is. Következő nevelőként kijelölték számára Rajeczky Benjámin, a pásztói Szent Lőrinc templom plébánosát, a cisztercita rend priorját, a népzene és a középkori egyházi zene nemzetközileg elismert tudósát.

Róla Gaál így emlékezik:

„Rajeczky Benjámin háza, ma már emlékház, a Szent Lőrinc templom mellett található. Rajeczky Benjámin, nekem Béni bácsi, legalább tíz nyelven beszélt, héberül, ógörögül, újgörögül és sorolhatnám tovább. Végigjárta a papi iskolákat, egy évig, azt hiszem, tartózkodott Rómában is, ösztöndíjjal. Innsbruckban végezte a teológiát. Amikor én nyolcesztendő voltam, akkor ő volt negyven (!). Nevezetes ember hírében állt, hiszen Kodály osztályában végezte a zeneszerzés szakot, igaz, zenét soha nem szerzett. Polihisztor volt, több könyvtárral a fejében. A polihisztoroktól viszont az különböztette meg, hogy – képtelesen szólva –, neki tüzelő csillag volt a szíve helyén. Nem planéta – csillag. Olyan derű volt benne, olyan szeretet a világ felé, amelynek mindenki a bűvkörébe került, mindenki megérezte ezt a kisugárzást.

Nekem persze dicsérettel kellett köszöntenem, miközben elviharzottam mellette klott gatyában, kopaszon, mezítláb, kapván a választ: Mindörökké, ámen... Egyszer azt mondta: No, Pityu! Elmegyünk sízni! Nagy nehezen szereztem egy sílécet. Félcipőm volt, arra kötöttem fel különböző szíjakkal a lécet, s kimentünk a hasznosi bikarétre. Ez egy körülbelül háromszáz méter átmérőjű legelő, melyet a kerületén sövény övezett, kökény és som. (Ez tartotta vissza a marhákat, ezek a bokrok ugyanis tüskések voltak, tehát szúrtak, mondhatnánk, ez volt az úgynevezett elektromos pásztor egyik elődje.) Szép lejtője volt. (Nem kell mondanom, hogy az még egy orrfeszítéses síléc volt, amit kitűnően viseltem, következésképp később állandó nehézséget jelentett ez, amikor már modern kötések lécekkel síztem.) Ámde a lényeg: ilyenkor Béni bácsi mindig mesélt, én meg hiúzszemmel és hiúzfüllel figyeltem, mert olyan dolgokat mesélt, hogy amikor az ember felérkezett a hasznosi bikarét tetejére és körül nézett az elé táruló Varázsvölgyben, akkor valóban úgy érezte, hogy ő az egyik arkangyal az Isten mellett, szóval az övé az egész mindenség. Peripatetikus oktatási módszere volt Béni bácsinak. Később elszakadtunk egymástól (közben elvégeztem a filmfőiskolát, filmrendező diplomát kaptam), majd ismét összekerültünk, s talán mondhatom: fogadott fia lettem. Minden filmemet megnézte, a neki küldött forgatókönyvemet megbíráta. Sokat segített nekem a tanácsaival.”

Ha Rajeczky Benjámin, a zenetudós hallani tanította meg Gaál Istvánt, egy másik nagyformátumú személyiség pedig látni.

„Van egy csodálatos pásztói ember, akivel már gyermekkoromban igen jó barátságba lettem: Csohány Kálmán grafikus... Ő is, én is szerettünk csellengeni, s olykor levonatkoztunk Szurdokpiüspökire, s aztán fölmentünk a Kis-Koncsúra, a Nagy-Koncsúra, föl a Muzslára, ami ugye a legmagasabb orom a nyugati vagy pásztói Mátrában, onnan aztán szépen a Nyikon-nyeregbe, aztán Ólom-tető, és akkor végig egészen föl Óvár meg Ágasvárra (ez a kettő, mindkettő vulkanikus eredetű), majd pedig vissza. (...) Csohánnal jó barátságban maradtunk, mindent meg tudtunk beszélni, képzőművészeti s más egyéb problémákat is. A zenében például nagyon jártas volt. Kapcsolatunk jellemzéseként hadd szolgáljon az az anekdota: néhány tustollal rajzolt dolga iránt érdeklődtem, mi a szándéka velük. „Semmi – hangzott a válasz –, kidobom őket. Mikor eljöttem tőle, elkértem a rajzokat és a táskámba tettem. Rá egy évre visszavittem neki őket: válassz belőlük, melyik kell. Amelyik meg nem kell, azt most kidobhatod. Sajnos nagyon korán, ötvenöt évesen ment el.”

Egy közös kirándulásukon Csohánnal együtt figyelték a vasúti sínek között dolgozó pályamunkásokat. Erről az élményről szól az a film, amely Gaál Istvánt a pályáján elindította. Mindkét mestere iránt Gaál örökös hálára kötelezte el magát. Rajeczky atyáról Béni bácsi címmel készített egy szép dokumentumfilmet. Kritikusai csak azt nehezményezték, hogy Béni bácsi a végén elment a Fénybe. De hová mehetett volna egy öreg szerzetes?

Csohány Kálmán Gaál első nagysikerű játékfilmjében, a *Sodrásban* címűben is megjelenik, igaz, nem grafikusként, hanem szobrászként, mivel ez a filmen így látványosabb, Elmondja a filmen egy idősebb, bölcs barát tanácsait. De Csohány folyton folyvást felbukkant Gaál emlékeiben. A *Varázsvölgyet* is csak Csohány grafikákként tudja láttatni.

Mielőtt a Gaál Pistát ért jelentős hatásokat tovább elemeznénk, s egy időre elhagynánk Pásztót és a Palócföldet, szeretnék még egy kitérőt tenni.

Nem vagyok irigy természet. Ám beszélgetésünk során volt egy olyan pillanat, amikor szívesen lettem volna kedves vendégem helyébe. Elmondta, s valahol korábban már le is írta, hogy ha palócokkal találkozik, ő azonnal és könnyedén áttér a palóc nyelvjárásra.

Nem ő az első, akitől ezt hallom. Jóval korábban, Mátraballán, amikor nyelvjárásunk haldoklását szóvá tettem, Lecz Erzsike, a helyi iskola egyik tanárnője vigasztalt, hogy ne ijedjek meg nagyon, mert ő, amikor hazaér, a férjével és a gyerekeivel szinte azonnal „palócra vált”. Jóval később Földi István mátraszelei levéltárostól hallottam lényegében ugyanezt. Később két dokumentumfilmekben Avar István szólaltatta meg Mikszáth Kálmán bronzszobrát. Az egercsehi bányászfiú máig nem felejtette el a nyelvjárást, és elmondta, hogy ha a tizenkét Nemzet Színészéből kettő találkozik, mármint ha ő összejön Zenthe Ferencsel, akkor azonnal palócra váltanak. Most meg a Pásztóról sok-sok évvel ezelőtt elszármazott filmrendező barátomtól hallom ezt a csodát.

Szégyellem, hogy engem megfosztott ettől a tehetségtől az élet. Nem tudok másra gyanakodni, mint arra, hogy hírhedten botfúlú vagyok. Pais Dezső professzor úr, engem, az egykori bölcsészhallgatót, átengedett ugyan a hangtörténeti vizsgán, de csak azzal a szigorú feltétellel, hogy visszatérek és beszámolok hiányosságaim pótlásáról. Zenei hallás kell a palóc nyelv értéséhez, ez azonban nekem nem adatott meg.

Palócföldi utunkon a minap a szó szoros értelmében rosszul lettem, amikor a gépkocsivezetőnk szünni nem akaróan próbált a helybelieket utánozva palóckodni. Fájt, amit művelt. Másrészt azt is elmondhatom, hogy gyermekkori élményeim

alapján talán nekem van a leggazdagabb palóc élő szókincs gyűjteményem. Ki tudja például, hogy nálunk a kisfiúknak pepese volt, a kislányoknak pedig skatulája. És még sorolhatnám, hosszasan. De a hangok, az ízek, valahol elkoptak útközben.

Gaál Pista Béni bácsijának is hálát adhat, hogy a palóc beszéd muzsikáját megőrizte. Pedig már kiskamaszként kiszakadt ebből a kedves közösségből. Kacskarिंगós utakon messzire vitte a sorsa, ám mindig visszatalált.

Ha azokat a személyiségeket soroljuk, akik erős hatást gyakoroltak a fiatal Gaál Istvánra, a palócok után most egy székely ember következik. A Színművészeti Főiskola rendezői szakán igazából egyik tanárához sem vonzódott. Mesterének, példaképének társaival együtt azt a rendezőt tekintette, aki mindössze két játékfilmet készíthetett és ugyanúgy nem lehetett a magyar filmrendezők, operatőrök nevelője, miként ezzel a feladattal később Gaál Istvánt is elfelejtették megtisztelni. Szóts Istvánhoz ragaszkodtak ők nagyon, az *Ember a havason* és az *Ének a búzamezőről* alkotójához, akivel később Gaál Olaszországban is barátkozhatott. Szóts hosszú időre elmenekült az országból, Gaál pedig ösztöndíjasként került Rómába. Végül Szóts nekrológját is Gaál István mondta el.

Már említettem, hogy a bámulatosan tehetséges ifjú gárdából, még mielőtt megkapták volna diplomájukat, előbb Sára Sándort, aztán Gaál Istvánt ismerhettem meg. Csodáltam felkészültségüket, s még sokkal inkább azt a tudatosságot, amellyel alkotói pályájukra készültek. Méghozzá oly időkben, amikor az alkotók többsége megzavarodva, alkalmazkodva próbált táncolni a borotvaélen.

Angyal szállt le a Tisza partjára és megáldotta azt a helyet, ahol ez fiatal csapat filmet kezdett forgatni. Ma már természetes, hogy egy olyan film, amelyet Gaál István írt és rendezett, amelynek operatőre Sára Sándor volt, a rendező első asszisztense pedig Huszárik Zoltán, s amelyben a később országos hírűvé lett színész-fiúk és színészlányok egész sora indult el a pályán, tökéletesre sikeredett. Amikor dolgoztak, alighanem szent áhítattal tették.

De a sors játszani is engedte szép, komoly fiait. Nézem az akkor készült tiszaparti fotókat. Az egyikén Gaál Pista és Huszárik Zoli készül egymással szemben állva a nagy birkózásra. A másikon a rendező és az operatőr homokvárakat épít. De nem ám afféle kicsinyt, szerényet: alighanem versenyben voltak, melyiküké lesz a pompázatosabb. Vajon tudták-e akkor, ott, hogy filmjük Pier Paolo Pasolini, a nagy olasz filmrendező szerint az 1965-ös esztendő legjelentősebb alkotása lesz? De nem csak ő: a neves filmkritikusokból álló zsűri is az év legjobb öt legjobb filmje közé sorolta a *Sodrásbant*.

Hadd tegyek megint egy kis kitérőt. Gyakorta elgondolkodom azon, hogy a palóc alkotók közül, milyen kevesen váltak a határainkon kívül is ismertté. Hogy meghatódott Mikszáth, amikor Apponyi Albert elmondta neki, hogy a Fehér Házban, még az első Rooseveltnél tett látogatásakor, az elnök bement a hálósobájába, és kihozta az éjjeliszekrényéről a *Szent Péter esernyőjét*. Aztán ugyanez a Roosevelt, amikor elnöksége után európai körutat tett, Budapesten is járt, s meg akart ismerkedni Mikszáth Kálmánnal. Szervezési hiba miatt a látogatás tervezett időpontjában Mikszáth éppen négy király társaságában volt, vagyis kártyázott.

Végül Mikszáth ment el angolul beszélő fiával a szállodába, ahol az elnök úr megszállt. Rooseveltnél megkérdezte: miért nem jelenik meg több Mikszáth regény angolul? Mert férjhez ment a fordító kisasszony, és már nem jut ideje a munkára,

vallotta be Mikszáth. Madách Imrénk is folyton ott toporog a nemzetközi hírnév küszöbén, de valljuk be: igazából még mindig nem tudta azt véglegesen átlépni.

Az ifjú Gaál Istvánnak pedig, mondhatjuk, ölébe pottyant a világhír. Nagydíj a Karlovy Vary-i fesztiválon, diadalút Európa filmszínházaiban. Nem sokkal később már nem is résztvevő, de egyenest zsűritag Cannes-ban. Helyzetére jellemző, hogy már a beérkezettek között köszöntheti nagy szeretettel Jancsó Miklós *Szegénylegényekét*, amely az ő filmjéhez hasonló nemzetközi elismerésben részesült.

Ám az ifjú rendező hazai ajnározása nem sokáig tart. Újabb filmjei csak a határokon túl aratnak sikert, itthon csalódást okoznak. Így alakulhatott ki olyan helyzet, hogy egy ilyen ragyogó indulás után filmgyári produkcióként Gaál összesen hat játékfilmet, írdd és mondd: hat játékfilmet rendezhetett.

Rövid tehát a felsorolás. *Sodrásban, Zöldár, Magasiskola, Holt vidék, Legato, Cserepek*. Ahelyett, hogy mindegyikről mondanék néhány méltató szót, én most inkább kiválasztom az egyiket. Ennek szubjektív és objektív okai is vannak.

Már a lassan puhulni kezdő Kádár-korszakban a Magyar Távirati Iroda mezőgazdasági rovatában dolgoztam. Egyik nagyon nemszeretem feladatom a vidékről érkező hírek feldolgozása, javíthatása volt. Naponta készültek az aratási, növényápolási és más hasonló összefoglalók, hogy legyen hová nótát küldjön a rádió.

Ebből a salátából esett ki az önálló hír, miszerint egy Gyűrűfű nevű dunántúli falucskából az utolsó lakó is elköltözött. Valósággal rám tört az érzés, hogy oda kellene rohanni, mindent megírni, csakhogy, csakhogy... Az is mindjárt eszembe jutott, hogy nincs egyetlen olyan lap vagy folyóirat, amely igényt tartana az írásomra.

Egy másik belém táplált aggály is mindjárt jelentkezett: vajon hogyan reagálnának erre a hírre az illetékesek? Vittem tehát a hírt a rovatvezetőmnek, ő a szerkesztőség-vezetőmnek, gondolom, az meg elküldte a pártközpontba. Két nap kellett ahhoz, amíg megjött a jóváhagyás: a hír közölhető. A hír közzététele után azonnal megindult a búcsújárás Gyűrűfűre, szépen, szőrmentén leírták, ahogy akkoriban lehetett, hogy ez egy sajátos jelenség, s az elköltözött lakosok valamennyien sokkal boldogabbak, jobb körülmények közé kerültek.

Gaál István akkor éppen Olaszországban volt, s amikor hazajött, megmutatta neki a hírt Karall Luca dramaturg. Gaál elment Gyűrűfűre, végigjárta a kihült, bedült kéményű házakat. Dokumentumfilmet akart készíteni itt, ám időközben a fülébe jutott, hogy valaki már megbízást kapott erre a feladatra. Félretette hát az ötletet, de a téma nem hagyta nyugodni. Szokása szerint megváltoztatta az alaphelyzetet. Az ő képzeletbeli elhagyott falujában ott maradt egy házaspár, aki megpróbált élni, boldogulni.

A film, csodák csodája, elkészülhetett. Talán azt hitték, hogy Gaál most is a megszokott úton lépked majd. Pedig ő már Jancsó munkásságával kapcsolatban leírta: „Régóta közhely, hogy ha valaki nem a kitaposott ösvényen jár, nehezebb az útja. Hogy olykor különncnek nézik. Viszont az is igaz, hogy minden országút valaha vadcsapás volt.”

Gaál filmjének kritikusok általi fogadtatása nem csak értetlenséget, rosszallást is tükrözött. A kórusban alig hangzott el egy-egy – legalább a Gaál múltját – elismerő mondat. Idézzük talán Komlós Jánost, aki ÁVH-s kihallgató tisztből vedlett át a *Népszabadság* kulturális rovatvezetőjévé, tévésztárrá, majd a *Mikroszkóp Színpad* alapító igazgatójává. Ő aztán megmondja a magáét:

„Milyen egyszerűen mondtuk és vettük tudomásul úgy negyed évszázaddal ezelőtt a szemináriumi tézist: a szocialista fejlődés eltünteti a város és a falu közti különbséget.” „Bonyolult és

fájdalmas folyamat ez, még a mi gazdaságilag, politikailag tapintatos, óvatos és emberséges örökösünk mellett is." „...olykor nem a különbség mosódik el, hanem maga a falu. Ez az egészében pozitív folyamat ugyanis olykor szélsőséges eseteket is teremt.” „Gaál Istvánt, a Holt vidék című magyar film íróját és rendezőjét ezúttal nem a paraszti metamorfózis drámai folyamata izgatta alkotásra, hanem a fenti szélsőséges eset.” „Ez a helyszín, ez az állapot, ez az alapanyag dokumentumfilmet igényelne.” „A néző egyre inkább hajlik arra a véleményre, hogy a házaspárnak nem drámai, hanem dramaturgiai okból kellett az elhagyott faluban ragadnia. Avégett, hogy legyenek itt valakik, hogy e valakik révén történetet és drámát lehessen alkotni.” „Borzasztó helyzet ez, de csak helyzet. Drámai szituáció dráma nélkül.” „Vajon mi okozhatta, hogy Gaál István... ezúttal ilyen kudarcot vall?”

Az általános hazai kritikusi fanyalgást később a „gazda” megszólalása követi. Aczél György 1973 januárjában, az országos agitációs-, propaganda és művelődési tanácskozáson mindenki számára félreérthetetlen egyértelműséggel mondta el lesújtó bírálatát:

„Hadd mondjak egy konkrét példát. Egy falu elnéptelenedését – mint minden más témát is – művészileg sokféleképpen lehet megfogalmazni. Úgy is, hogy a harmincas évekre legyen igaz, noha a hetvenes években csinálják a filmet. Meg lehet fogalmazni a pusztulás hangulatának kifejezésével. S lehetett volna úgy is megfogalmazni, mint egy törvényszerű fejlődés fájdalmas, de új életet világra hozó vajúdását. És úgy véljük, akkor jelentős alkotás lehetett volna belőle.”

Kínos volt, hogy Hegyeshalomtól Nyugatra egészen más véleményt alkottak a filmről. Történt egy, a filmtörténetben talán példátlan eset is. A magyarok a velencei filmfesztiválra Gaál két kedves alkotótársának, Huszáriknak és Sárának a gyönyörű Krúdy filmjét kívánták benevezni. Ezzel a fesztivál rendezői egyet is értettek, de javasolták, hogy tegyenek ez alkalomból ritka kivételt: mutassák be a Szindbádot is, meg a Holt vidéket is. A hazai filmcézároknak azonban nem tetszett ez a javaslat. A Holt vidék nem szerepelhetett a hivatalos versenyprogramban, azzal az indoklással, hogy majd a Karlovy Vary fesztiválra fogják kiküldeni. Így Velencében csak az információs vetítésen szerepelhetett. Karlovy Vary-ban aztán Töröcsik Mari, a Holt vidékbeli szerepléséért megkapta a Legjobb Női Alakítás-díját, Gaál István pedig a filmkritikusok által alapított Don Quijote-díjat. Valaki meg is jegyezte, hogy ezek a kritikusok már jó előre sejtettek valamit a rendező sorsát illetően...

Miért álltam meg éppen ennél a filmnél? Mert a Holt vidék egy keserves mai állapot előképének tekinthető. Anélkül, hogy a napi politika tájékán túl sokat tartózkodnák, azért az ijesztő, amikor egy államtitkár majdhogynem jókedvűen azt mondja, hogy hamarosan kétszáz ezer magyar parasztgazdaság fog tönkremenni.

Gaál szorongott annakidején: elviselhető-e, ha filmjében két haláleset történik? Ma a létszámában felére olvadt palóc faluban az elmúlt esztendőben tizenhét temetés volt és csak három keresztelő. Mert az egyik asszony ikreket szült. Nem túlzás tehát napjainkban a magyar vidék elgyűrűfüvesedéséről beszélni.

Szerencsére hat nagy játékfilmje mellett Gaál István dokumentumfilmeket és televíziós filmeket is készíthetett. A dokumentumfilmeknél még inkább megmutatkozott Gaál magányos alkotó munkára való hajlama. Erről egyik olasz barátjának a következőket írta:

„Minden filmemet úgy készítem, ahogy a siennai kismesterek a képeiket festették, akik művészek voltak, ugyanakkor kézművesek is a szó nemes értelmében. Maguk keresték a földpátot, vagyis a színeket, maguk vágták a táblát, amelyre elképzelésüket festették, maguk

fűrészelték a kereteket is. Ugyanígy írom a forgatókönyvet, rendezek, majd vágó nélkül, saját kezűleg állítom össze a filmemet, vagyis három ízben szűröm át az elképzelést magamon. Olykor magam is fényképezem őket. Ugyanakkor nem tartom magam sem forgatókönyvírónak, se rendezőnek, se vágónak, se operatőrnek. Egyszerűen képírónak tartom magam, vagy ha úgy tetszik, képírástudónak. Számomra egy film elkészítése egy esztendő, vagyis lassan dolgozom. Egy rendező egyébként mindig kevésbé fontos, mint a filmje. Rossz beidegződés, hogy nagy zajt csapnak a filmművészek körül. Bizonyos vagyok abban, hogy a dolgok csendben születnek.”

De ha már Gaál István kézműves hajlamairól így szó esett, ezt még kiegészíthetjük azzal, hogy prózája is nagyon erős, versei szépek, rajzol, fényképeit kiállítják, és ami talán még érdekesebb – ezt Szőts István mondta el róla –, hogy bútorát is, akár a Nagy Fejedelem, maga faragta, és amikor filmes munkáját nem vették igénybe, még a kutyája ólját is.

Munkásságának van egy olyan területe, ahová nem mernék utána merészkedni. Ez a zene világa. Barátja, Szöllőssy András zeneszerző, nem csak a filmzenéit készítette, együtt dogoztak az *Orpheusz és Eurydiké* című operafilmen is. Méltó folytatása volt ez a Béni bácsihoz kötődő szeretetteljes kapcsolatnak.

Két, máshová nehezen kapcsolható televíziós filmjéről sem feledkezhetünk el. A *Peer Gynt* Gaál István filmjében Áprily Lajos zseniális fordításában szólal meg. Miért hangsúlyozom ezt? Mert hosszú időn át Vas Henrik fordítását illett alkalmazni. Én egy gyermekkori betegségem idején, a *Göngyölegek* szövegét kivéve szóról szóra megtanultam a *Peer Gynt*-öt. Méghozzá az Áprily Lajos fordításában, még a háború idején kiadott *Peer Gynt*-öt. Miután Soria Moria várában vitte, Peer így búcsúzik elhunyt édesanyjától:

*„Köszönöm a sok vesszőt, a szidást
... egy csókkal köszönöm
Most anyám, csodás utazást.”*

A derék Vas Henrik ezt imígyen oldja meg:

„Anyám, köszönöm a fuvert.”

Nem tudom, az olvasók közül hányan tudják, ki volt Szabó István, az író, aki gyermekként agyagfigurákat készített és megpróbált azokba halhatatlan lelket lehelni. Az ő novelláiból Gaál István televíziós filmet készített, csatlakozva a magyar falu, a magyar vidék ábrázolásának nagy erejű sorozatához.

Külföldi sikerei idején, amikor idejének jelentős részét külföldön töltötte, s már nem tanult, hanem mesterkurzusokat tartott olasz és indiai filmrendezőpalántáknak, vajon elfelejtette-e Palócföldet? Nem csak dokumentumfilmjei vallanak arról, hogy kapcsolata a Palócfölddel nem szakadt meg, hanem az írásai is. A ma is élő boszorkányhitről készítette el Morvay Judit néprajztudós segítségével a *Krónika* című filmjét, bodonyi gyűjtés alapján. A film hőse két babonás fiatalember, egy öregasszony, meg egy macska. A fiúk hisznek az átváltozásban és szegény néni az ablakon kiugorva eltöri a lábát.

Gaál István vándorol is. A balassagyarmati Palóc Múzeum „munkatársaként” gyalog járja be a környékbeli falvakat. Előkerülnek a régi élmények:

„Egy, a hegyek közé ékelt kis helységben egy hetvenéves öreggel találkoztam, aki képtelen lévén az erején felüli beszolgáltatásnak eleget tenni, megjárta a gyarmati börtönt. – Jött egy vigéc (sic!), s azt mondja nekem, hogy én ennyi meg ennyi tojással tartozom az államnak, meg sorolt még egy egész litániát, hogy még mi mindennel. Én csak hallgatom, mert

hát honnan vegyem, ami nincs. Ez meg csak fenyegetőzik, hogy így meg így lesz, ha időre elő nem teremtem. Egyszer aztán, nemsokára rá, jöttek értem. Bevittek Gyarmatra. Kihallgattak többször, pedig fölösleges volt, hiszen én már az elsőt megmondtam, hogy amim volt, azt beadtam, énrajtam hiába követelnek többet. Én nem tudok tojni. No erre! Hogy így pizok kulák. Mármint én?! Hat sanyarú hold földdel! Egész életemben dolgoztam. Tizenkét éves korom óta. Felneveltem négy gyereket tisztességben. De én még csak nem is panaszkodhatok. Mert csak egyszer vertek meg. Két siheder legény. – Némi szünet után: az alsó soron K. Pista még mindig húzza a lábát. M. Palira meg a szőlőjében, a diófán akadtak rá... Egy szakaszban szolgáltunk... – Elnéz, hosszú szünet után fordul ismét felém: benn tartottak másfél hónapig. De ennek is ők itták meg a levit, mert azalatt senki nem művelte a földet.

– És a gyerekei? – kérdem.

– A nagyobbik fiam Tarjánban dolgozott az

Acélgyárban, ma is ott van. A legkisebbik – mert a két középső lány meg férjhez ment, az egyik Gyarmatra, a másik meg Érsekúdkertre –, szóval a fiam meg Pesten járt egyetemre.

– Egyetemre? Hová?

– Közgazdaságira. Írtam is neki, amikor szorongatni kezdtek, hogy hogyan van ez, ő meg visszaírt, hogy bírják csak ki, édesapám, mert ez csak átmeneti állapot. No, köszönjük szépen.

– A fia most hol van?

– Kanadában.

Ezen aztán mindketten eltűnődünk.”

Ám ne higgye senki, hogy Gaál István csak akkor palóc, amikor hazatér Pásztóra, vagy valahol Nógrád más tájain bolyong. 1994-ben Giacomo Gambettinek, a *Lumière* című folyóirat szerkesztőjének bevezetésével jelent meg egy kis írása arról, hogy mi minden jutott neki eszébe velencei sétája során. Miféle gyermekkori emlék bolydul fel benne, amikor megkondul egy harang a lagúnák városában:

„Az utolsó ütés hangja rezeget a térben, s lassan elhalkul. Igyekszem elkapni a hang magasságát és dúdolva megtartani. Sikeriül, ennek megöriülök. [...]

Látom magam, amint a Szent Lőrinc templom harangtoronyának lépcsőin kapaszkodom fel Jani bácsi, a harangozó mögött, aki megtanít litániára harangozni. Kopaszra nyírva, testemen csak egy fekete klottnadrág, a lépcsőfokok teli vannak galamb meg denevérürülékkel, szárazak, mintha megkövült hernyók volnának, kemény állaguk lépésenként fájdalmat okoz mezítelen talpamnak. Jani bácsi meghúzza a harang kötelét, az érces hang betölti a harangtoronyot. Kinézek az ablakon, látom a Mátra szép vonulatát, átmegyek az északi ablakhoz, arra van a szülővárosom, Salgótarján. Aztán a délnyugati ablakon könyökölök ki, amerre a Zagyva folyó völgyét látni: egy ponton a cséplőmunkások gátat emeltek, megduzzasztván a víz szintjét, hogy fürödhessenek, ez a medence lócsutalkolásra is alkalmas. Nekünk, gyerekeknek, úszómedence. A negyedik ablak délkeletre néz. Jani bácsi felé fordulok, aki fejbiccen-téssel magához hív. Odafutok, megfogom a kötelet, utánozni kezdem a mozgását, hajtogatom a térdemet ritmikusan, lassacskán az ő mozgása kíséri az enyémet, egyre biztosabban érzem, hogy az én testem súlya az, ami mozgatja a harangot, Jani bácsi ki is áll. Húzom a kötelet, ereszkedem lefelé, talpammal érintem a deszkát, leguggolok, a masszív bronz ötvözet felránt, felrepülök, ismét érintem a deszkafödémét, húzom a kötelet, ellensúlyt képezve ismét szállok fel, repülés közben kitekintek az ablakon, a horizont felbukkan, majd megbillenve eltűnik. Soha nem éreztem ehhez hasonlót.”

Gaál Pista elmagányosodása szinte törvényszerű volt, és ő készült is erre. Vásárolt egy kis, majdnem profi kis felvevőkészüléket, és elkezdte forgatni etűdjeit.

Amikor ezeket a sorokat írom, Gaál István éppen Párizsban van, ahol a magyar intézetben a francia fővárosról forgatott és szokás szerint általa megvágott filmjét mutatják be. Aztán megy Olaszországba, ahol újabb mesterkurzust vezet, s gondolom, a felvevőgépét is magával viszi.

Oly időket élünk, amikor a műveknél szinte fontosabb egy-egy jeles személyiség, ha úgy tetszik, sztár magánélete. Őt azonban hasztalan kérdezgettem, ezzel kapcsolatban egy árva szót nem tudtam belőle kiszedni. A nők közül, akiket tisztelt, szeretett, csupán a már nagymamakorú Dayka Margitnak szentelt néhány oldalt. Zalán Vince róla szóló könyvében valahol felbukkan az írásaiban egy mondat, hogy az egyik filmje rossz lelkiállapotban készült, mert akkor vált el első feleségétől.

Nem tudott azonban velem kitolni. Van ugyanis a kötetben egy írás, *Levélféle Sára Sándornak* címmel, a dátum 2000 júniusa. Itt, a Gaál-féle írásokban is megmutatkozó meredek vágások szerint, Trójából hazatért két öreg görög harcos, két „sokat túrt bajnok” beszélget. Kezükben pohár, benne a káli szőlő rubintos leve, s egy kortyot illendően a földre loccsantanak. S ízlelgetve értőn a jól kezelt színbort, közben fel-emlegetik a Trója ostrománál elesett, meg a később elhunyt jeles társaikat. Gaál, aki már kétszer átnézett Hádesz birodalmába, sorolja a veszteségeket. Azokat idézi, akik már, mint az árnyak, úgy bolyonganak az aszphodélosz réten:

„Köztük a nagy Szóts, aztán a két Zoli egymásba karolva. Aztán két földim, a szálfá méretű Csohi, meg a nagy polihisztor, a pásztói Béni, aztán Ruci, Pali, a két osztályelső, és Fercsi, meg Árpád, Jancsi meg Dezső, sorolni se győzzük, meg azok, akik nem várták meg a sors által kiszabott véget, Marci, a drága, lyukas koponyájával, Miklós, ki magasról ugrott távol s a nyakát szegte, vagy szegény Gyuri, kit fia vágott le a szíjról. És még sokan mások.

Megállnak, és céltalan tekintetük ránk vetül odaátról.”

Ebben a khitonba öltöztetett emlékezésben felbukkannak a régi szerelmek emléképei is:

„S érkeznek seregestül nyomban. Hókarú asszonyok ékes füzére lebben, írisziük felhőket tükröz, gyönyörű választottak gangos járással jönnek, meg karcsú lányok is, helyke bimbóik táncolva karcolják a peploszt, hogy renyhült ágyékunk beleremeg most is. Lassan tűnnek tova, kik vigaszaink voltak gyötrelmeinkben, társaink a gyönyörökben. S ahogy párás tekintetünk igézve követi őket, egyszerre csak belépnek a nyugvó nap vérszín korongja elé, alakjaik körvonala lángra lobban, s elizzanak az ellenfényben. Nyomukban vadcserezsnyevirág-illat kószál, s a látomás emléke szánk sarkára szelíd mosolyt ültet.”

Nem kell tehát túlságosan sajnálni ezeket a zagyva-parti vén, görög harcosokat. Megkaptak az élettől szinte mindent, ami csak megkapható. Gaál-Odüsszeusz is számtalan nemzetközi filmdíjjal gyarapodott, itthon Kossuth-díjas, életmű-díjas lett, és a Nemzeti Örökség-díjjal is felékesítették. Szülőföldje is hálás, Nógrád és Pásztó díszpolgára, és vágyai szerint a Varázsvölgy egyik útja mellett, a kedvéért, nemrég több, mint száz jegenyét ültettek, amit a mi vidékünkön topolyafának mondanak. Kívánom, hogy megpihenjen még hosszú árnyékukban. Vagy netán másszon fel, madárfészket szedni.

Mert itt jön valami, amit a szemükre vetek. Művészettörténész bátyám az írásait összegyűjtő kötet előszavában töredelmesen bevallja, hogy munkáiból erősen hiányzik a humor. Voltam olyan szemtelen, hogy egy korábbi beszélgetésünk alkalmával Sára Sándortól is megkérdeztem: nem szenved-e hasonló betegségben? Ő rövid gondolkodás után azt mondta, hogy a *Holnap is lesz fácán* című filmjében azért akadnak derűs részletek.

Legközelebbi találkozásunkkor Gaáltól is megkérdem ugyanezt, kíváncsian várom, mit fog válaszolni. Igaz, nem olyan évtizedeket hagytunk magunk mögött, amikor tág tere nyílt volna a derűnek.

Nem mondtam még, hogy Gaál lassan már két évtizede nem készítette el a hetedik játékfilmjét. A mai időkben, amikor kilincselni kell szponzorok után, kapcsolatokat kellene építgetni, megalázkodni, erre már nem is nagyon látok lehetőséget.

Pedig van egy nagy témája, amelyen éveken át dolgozott. Nemcsak Tar Lőrincnek, Zsigmond király udvari emberének volt pokoljárása. Korábban már megjárta Írországot és St. Patrick szigetén leszállt a nehéz gázokkal terhes barlangba Nagy Lajos királyunk jeles kapitánya, Krizsafán fia György is, aki egy ideig Apuleia helytartója volt. Eme híres vezeklő nagy kalandjának filmbéli feldolgozására sokáig készülődött Gaál István. Úgy vélem, legalább a forgatókönyvet illene megjelentetni. (Egyébként pedig nem is tudom, vajon a pokoljárás miatt miért is kell elhagyni saját korunkat?)

Megismertem egy filmfőiskolást. Most barátkozom egy hetvenen túli képíróval. A kettő ugyanaz. Hogyan is hangzik el a Peer Gyntben: *Egy ember, aki mindig önmaga volt.*

Befejezésül egy szomorú eseményt idézek fel. Nemrég temették Kozák Andrást, sok nagy magyar film egykori ifjú hősét. Sára és Gaál a végtisztességet megadva, ott voltak a temetésen, majd leültek pihenni egy kis cementkerítésre. (Csoda, hogy a sok díj alatt be nem horpadt a beton!) Számos kudarcukra is emlékezve Gaál azt mondta: „*Hallod, Sanya, bennünket azért jól átdobtak a palánkon!*”

Ezt hallva én csak annyit tettem hozzá: igaz. De ti azért, hála Istennek, mindig talpra estetek.

Utóirat

Igazából csak a pásztói képíró Palócföldhöz való szoros kötődését kívántam ezen írásomban bemutatni, de ez sem volt könnyű feladat. Bolyongtam eleget a leírt és elmondott emlékek között. Sok általa szeretett, tisztelt ember neve bukkant itt fel közben. Ám amikor a kéziratot elolvastam, rájöttem, hogy adósságaim maradtak. Legalább három olyan személy van, akiről feltétlenül szólnom kell.

Az első Zalán Vince filmesztéta, aki Gaál István krónikája címmel vaskos kötetbe szerkesztette mindazt, amit hősünkről (nyugodtan mondhatom ezt már így) tudni érdemes. Ajánlom, hogy aki teheti, vegye kézbe ezt a könyvet.

A második egy olyan barát, aki semmiképpen nem maradhat háttérben. A Gaálhoz hasonlóan csendes, szerény, de igen jelentős évfolyamtárs, akinek életútja sajnos nagyon hamar véget ért, de aki ugyancsak beírta nevét a magyar filmtörténetbe. Gyöngyössy Imre, a *Jób lázadása* alkotója, többször is segítette Gaál forgatókönyveinek végleges formába öntését. Ő volt a *Sodrásban* című film írói konzultánsa is.

Mielőtt a harmadik személyt megnevezném, el kell mondanom, hogy Gaál István tudatosan távol tartja magát a napi politikától. Pályája során, mint már megírtam, nem szűkölködött hazai elismerésben. Kossuth díj, Életmű-díj, Nemzeti örökség-díj. Azért sorolom fel újra, hogy ne lehessen tudni, melyiknél történt a következő. Egy jeles politikus egyik díjátadás alkalmával azt mondta neki: „Látod, tőlük nem kaptad meg, tőlünk megkaptad!”

Lehet, hogy akadnak szép számmal, akik örülnek az efféle kommentárnak, de Gaál nem tartozik ezek közé. Sisák Imrét sem azért tartja barátjának, mert politikus, mert országgyűlési képviselő, hanem mert pásztói polgármesterként példásan dolgozik a rábízott településért. Amikor az iszonyatos felhőszakadás következtében az áradás katasztrófát okozott a Pásztóhoz tartozó kis Mátraszele falucskában, egy ország ismerhette meg, milyen gondoskodó szeretettel végezte Sisák a védekezés és helyreállítás feladatait. Ahogy mondani szokták, a képernyőn is átjött, hogy ezt az embert a népe iránti szeretet vezérli.

Remélem, így már minden tartozásomat leróttam.

Tisuti lakások

Zagyvarákosfalva